

Gerechtelijke procedures betreffende de vaststelling van de status van krijgsgevangene

Pilootdepartement: Federale Overheidsdienst Justitie

Werkdocument 25

I. TOE TE PASSEN BEPALINGEN

A. Rechtsgrond

1. Internationaal recht

- a) Conventie van Genève betreffende de behandeling van krijgsgevangenen van 12 augustus 1949 : artikelen 5, 84 en 102.
- b) Aanvullend Protocol I : artikel 45 paragraaf 2.

2. Nationaal recht

- a) Wet van 3 september 1952 (Belgisch Staatsblad van 26 september 1952) houdende aanneming van de vier Conventies van Genève van 1949.
- b) Wet van 16 april 1986 (Belgisch Staatsblad van 7 november 1986) houdende aanneming van de twee Aanvullende Protocollen van 1977.
- c) Wet van 10 april 2003 tot regeling van de afschaffing van de militaire rechtscolleges in vreedstijd alsmede van het behoud ervan in oorlogstijd (Belgisch Staatsblad van 7 mei 2003) en wet van 10 april 2003 tot regeling van de rechtspleging voor de militaire rechtscolleges en tot aanpassing van verscheidene wettelijke bepalingen naar aanleiding van de afschaffing van de militaire rechtscolleges in vreedstijd (Belgisch Staatsblad van 7 mei 2003). Deze wetten intrekken sinds 1 januari 2004 de wet van 15 juni 1899 houdende eerste en tweede titel van het Wetboek van strafrechtspleging voor het leger (Belgisch Staatsblad van 30 juni 1899, opgeheven sinds 1 januari 2004).

B. Analyse van de te nemen maatregelen

De commentaar bij de Aanvullende Protocollen, uitgegeven door het ICRK (Genève 1986) verklaart de draagwijdte van paragraaf 2, artikel 45 van het Eerste Protocol (pp. 562 tot 565, uittreksels) als volgt :

Wanneer, volgens het systeem van de Conventies van 1949, een persoon door de "bevoegde rechtbank " (die een administratieve instantie kan zijn) van artikel 5, alinea 2 van de Derde Conventie, bij de burgerlijke personen wordt ingedeeld, dan valt deze persoon onder de bescherming van de Vierde Conventie. Wanneer deze persoon evenwel vijandelijke daden heeft gesteld, kan hij vervolgd worden of zelfs ernstig bestraft worden, op basis van artikel 68 van diezelfde Conventie. Deze Conventie garandeert aan betrokkene enkel dat hij door een niet-politieke en op regelmatige wijze samengestelde militaire rechtbank zal worden berecht (artikel 66), met inachtneming van de algemene rechtsprincipes (artikel 67), volgens een regelmatige procedure (artikelen 71-75), met recht van toezicht, behalve in uitzonderlijke gevallen, door de beschermende Mogendheid (artikel 74). Indien de betrokkene daadwerkelijk vijandelijke daden heeft gesteld, blijft de indeling van de "bevoegde instantie" bepalend voor zijn lotsbestemming. Het is op dat punt dat Protocol I grondig het systeem wijzigt dat in 1949 op het getouw werd gezet.

Indien de status van krijgsgevangene van de betrokkene en dus zijn status van strijder niet of nog niet werd vastgesteld, loopt deze een dubbel risico :

1. hij kan beschuldigd worden van zaken die niet noodzakelijk misdrijven zijn (in geval van gewone deelneming aan de vijandelikheden);
2. hij kan de procedurewaarborgen ontzegd worden die de krijgsgesvangenen genieten, zelfs ingeval de feiten die hem ten laste worden gelegd wel degelijk strafbaar zijn.

Het is dus essentieel dat de beschuldigde het recht zou hebben om zijn aanspraak op de status van krijgsgevangene te laten gelden onder de voorwaarden die alle algemeen aanvaarde gerechtelijke garanties bieden.

(...)

Deze bepaling "voert een nieuw recht in voor de personen die, alhoewel zij niet beschouwd worden als krijgsgesvangenen, berecht moeten worden voor een misdaad die voortvloeit uit de vijandelikheden. De tekst verleent aan deze personen het recht om hun aanspraak op de status van krijgsgesvangene te laten gelden, en om dit vraagstuk opnieuw door een rechterlijke instantie te doen beslechten ongeacht welke beslissing die genomen werd bij toepassing van paragraaf 1. (...)De rechterlijke instantie kan hetzij de rechtbank zijn die uitspraak doet over het misdrijf, hetzij een andere rechtbank. Het kan zowel een burgerlijke als een militaire rechtbank zijn. Onder het woord "rechterlijk" dient begrepen te worden een strafrechtbank die de normale garanties biedt inzake gerechtelijke procedure".

(...)

Vanaf het ogenblik dat de status van krijgsgesvangene van de betrokkene erkend wordt lijkt het dus helemaal logisch, te aanvaarden dat de artikelen 84 en 102 van de IIIde Conventie van toepassing zijn indien de beschuldiging behouden blijft. Dat betekent dat de krijgsgesvangene in de regel slechts berecht kan worden door een militaire rechtbank waarvan de procedure hem de rechten en de middelen van verdediging verschaft, voorzien door de Derde Conventie. Bovendien moet de samenstelling van de rechtbank en de procedure dezelfde zijn als deze voor de leden van de strijdkrachten van de gevangennemende partij. Tenslotte moeten de fundamentele garanties voorzien in de paragrafen 4, 7 en 8 van artikelen 75 (Fundamentele Garanties) verzekerd zijn. Een krijgsgesvangene het recht ontzeggen om op regelmatige en onpartijdige wijze berecht te worden is een ernstige inbreuk op zowel de IIIde Conventie als op

het Protocol (artikel 85 - Beteugeling van de inbreuken op dit Protocol, paragraaf 4, alinea e).

(...)

Het lijkt geen twijfel dat men er principieel beter aan zou doen een beslissing te nemen over het recht van de beschuldigde op de bescherming van de IIIde Conventie, alvorens ten gronde uitspraak te doen. In geval van een positief antwoord, zullen de beschuldigingen vanzelf wegvallen indien de betrokkene gewoon vervolgd wordt wegens deelneming aan de vijandelijkheden. Indien de aanklacht op een misdrijf slaat dat tegen de voorschriften ingaat die het voeren van de vijandelijkheden regelen, zal de hoedanigheid van krijgsgevangene de beschuldigde verzekeren van alle proceduregaranties voorzien door de Derde Conventie.

(...)

Maar in werkelijkheid kan het probleem heel wat ingewikkelder zijn, in die zin dat voor bepaalde gevallen het slechts mogelijk zal zijn de hoedanigheid van de betrokkene vast te stellen door zich ten gronde uit te spreken (inachtneming van de voorwaarden betreffende de openlijke wapendracht, enz...). Bovendien heeft de betrokkene een recht op verhaal of hij nu berecht wordt als krijgsgevangene of als burger (IIIde Conventie, artikel 106; IVde Conventie, artikelen 126 en 73).

II. BETROKKEN DEPARTEMENTEN

Daar het hier gaat over een aanpassing van de procedure regels inzake militair strafrecht wordt het opstellen van de voorontwerpen van wetgevende teksten traditioneel voorbereid door een gemengde commissie samengesteld uit afgevaardigden van het Federale Overheidsdienst Justitie (waaronder magistraten van het militair gerecht) en van het Ministerie van Landsverdediging.

III. BUDGETTAIRE WEERSLAG

Geen

IV. STAND VAN ZAKEN

Op 14 juli 1982 overhandigde een interdepartementale commissie onder het voorzitterschap van wijlen de heer Auditeur-generaal Gilissen aan de Minister van Justitie een voorontwerp van Wetboek van strafrechtspleging voor het leger samen met een rapport.

Artikel 25 van dit voorontwerp liep vooruit op de ratificatie door België van de Aanvullende Protocollen bij de Conventies van Genève van 1949 en regelde de gerechtelijke procedure tot vaststelling van de status van krijgsgevangene voorzien in paragraaf 2, artikel 45 van het Protocol I. Deze tekst hield rekening met het geheel van de voorgestelde hervormingen van de militaire strafrechtspleging en bepaalde uitdrukkingen stemden niet meer overeen met de terminologie die op dit ogenblik gangbaar is.

Afgezien van deze details inzake woordgebruik, stemde deze tekst overeen met de inhoud van de te nemen maatregel zoals hierboven in het commentaar werd verduidelijkt.

Dit voorontwerp van wetboek werd echter nooit aan het parlement voorgelegd.

Tijdens de voltallige vergadering van 26 juni 1990 heeft de ICHR, mits een paar amendementen de aangepaste versie aangenomen van deze tekst die vermeld staat in de versie O1 van dit werkdocument.

Nadat deze tekst werd medegedeeld aan het Auditoraat-generaal bij het Militair Gerechtshof, werd de nieuwe versie ingelast in het voorontwerp van wet die dit ambt vanuit een nieuwe grondslag had voorbereid met het oog op het wijzigen van een aantal bepalingen aangaande strafrechtspleging voor het leger.

Dit voorontwerp van wet werd op 19 september 1990 overhandigd aan het Kabinet van de Minister van Justitie maar bleef zonder gevolg.

Op 20 december 1993, heeft de afgevaardigde van het Ministerie van Justitie, de heer J. LATHOUWERS en de heer A. ANDRIES, deskundige van het departement, aan de heer L. NOUWYNCK, (raadgever op het Kabinet van de Minister van Justitie), de Voorzitter van de nieuwe werkgroep over de hervorming van de militaire rechtscolleges, de tekst medegedeeld die moet worden ingevoegd in het wetsontwerp om te beantwoorden aan de vereisten van artikel 45, paragraaf 2 van het Eerste Aanvullend Protocol van 8 juni 1977. Op 25 januari 1994 heeft de heer L. NOUWYNCK aan zijn collega de heer H. NOTTEBOOM de opdracht gegeven hiermee rekening te houden.

Op 12 december 1995 heeft de Minister van Justitie aan de Auditeur-generaal bij het Militair Gerechtshof de tekst medegedeeld van het wetsontwerp houdende hervorming van de militaire rechtscolleges, zoals voorgelegd aan de Raad van State. Nadat werd vastgesteld dat de tekst waarvan sprake hierin niet was opgenomen, heeft de Auditeur-generaal a.i. A. ANDRIES op 21 december 1995 aan de Minister van Justitie een brief gericht, waarbij de beslissing van 23 januari 1994 van het vorige kabinet in herinnering werd gebracht en waarin werd geconcludeerd dat deze manifeste vergetelheid noodzakelijkerwijze diende te worden rechtgezet. Bij deze brief was een nieuwe versie gevoegd van de in te lassen tekst, aangepast aan de terminologie van het nieuwe ontwerp. Deze tekst is de volgende :

Wettekst (voorstel tot invoeging p. 39).

Art. 85bis :

- §1. De rechtbank bij de Krijgsmacht is bevoegd om de status vast te stellen van een persoon die heeft deelgenomen aan vijandelikheden, gedurende een internationaal gewapend conflict waarin de Belgische Strijdkrachten betrokken zijn, die in handen is gevallen van de Belgische autoriteiten en die de status van krijgsgevangene inroept alhoewel hij niet alsdusdanig wordt vastgehouden.
- §2. De Auditeur bij de Krijgsmacht ontvangt het verzoek en stelt een onderzoek in om na te gaan of de verzoeker zich in de voorwaarden bevindt, bepaald door het internationaal recht waaraan België gebonden is, betreffende de status van krijgsgevangene, en dagvaardt hem voor de rechtbank bij de Krijgsmacht te verschijnen.
- §3. De rechtbank bij de Krijgsmacht beslist over de conclusies van de Auditeur bij de Krijgsmacht en van de Raadsman van de verzoeker.
- §4. De griffier overhandigt aan de eiser een afschrift van het uitgesproken vonnis na afloop van de terechtzitting.

Commentaar bij de artikelen, p. 42 (voorstel tot invoeging).

Art. 85bis :

Artikel 84 van de IIIde Conventie van Genève van 12 augustus 1949 (Wet van 3 september 1952) bepaalt dat, in beginsel, alleen de militaire rechtbanken bevoegd zijn om krijgsgevangenen te vonnissen en artikel 76, paragraaf 1,4^o van onderhavig wetsontwerp regelt deze bepaling in het intern recht.

Gerechtelijke procedures betreffende de vaststelling van de status van krijgsgevangene

In de verschillende gevallen van internationale of geïnternationaliseerde gewapende conflicten is het niet altijd gemakkelijk om uit te maken of een strijder die in de handen van de tegenpartij is gevallen zich in de voorwaarden bevindt, bepaald bij artikel 44 van het Eerste Aanvullend Protocol van 10 juni 1977 bij de Conventies van Genève van 1949 (Wet van 16 april 1986), om aanspraak te kunnen maken op de status van krijgsgevangene.

Artikel 45,1 van hetzelfde Protocol bepaalt dat, in geval van twijfel, het status van strijder moet bepaald worden door een bevoegde rechtbank. Anderzijds stelt artikel 85 van het Iste Protocol het feit een krijgsgevangene te beroven van het recht om regelmatig en onpartijdig gevonnist te worden, als een ernstige inbreuk strafbaar.

Het lijkt evident dat de militaire rechtbanken het best geschikt zijn om in geval van gewapend conflict over dit probleem uitspraak te doen.

Sindsdien is het Belgisch recht inzake militaire rechtscolleges uitgebreid hervormd. Artikel 17 van het Wetboek van strafrechtspleging voor het leger, dat werd opgeheven, werd vervangen door de artikelen 74 en 75 van de wet van 10 april 2003 tot regeling van de afschaffing van de militaire rechtscolleges in vreedstijd alsmede van het behoud ervan in oorlogstijd.

Krachtens artikel 74 zijn vanaf de inwerkingtreding van het besluit tot mobilisatie van het leger, de militaire rechtbanken bevoegd om te oordelen over de krijgsgevangenen en de vreemdelingen die door de militaire rechtbanken worden berecht voor alle misdrijven die zij hebben begaan tegen de gewone Belgische strafwetten.

Artikel 75 voorziet bovendien in een reeks misdrijven waarvoor de krijgsgevangenen onderworpen zijn aan de Belgische militaire wetten.

In de memorie van toelichting (Gedr. St. 2108/001, Kamer van Volksvertegenwoordigers, 50ste zitting, 2002-2003, blz. 28) van deze nieuwe bepalingen is nader bepaald dat in oorlogstijd krijgsgevangenen en militairen berecht worden door de militaire rechtbanken. Dit was voorheen voorzien door artikel 17, eerste lid van de wet van 15 juni 1899 betreffende de strafrechtspleging voor het leger. Dit is in overeenstemming met artikel 34 van de derde Conventie van Genève van 12 augustus 1949.

V. VOORSTEL VAN BESLISSING

De Commissie vraagt aan de afgevaardigde van het Federale Overheidsdienst Justitie de uitvoering te volgen van de door de Auditeur-generaal gevraagde maatregel op grond van de hem door artikel 125 van het Wetboek van strafrecht toegekende verantwoordelijkheden. Hij zal hierover zo spoedig mogelijk verslag uitbrengen bij de commissie.

VI. LAATSTE BIJWERKING

November 2004

VII. DATUM VAN GOEDKEURING DOOR DE ICHR

30 november 2004

VIII. BIJLAGEN

/